

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

М. І. Карпенко

*доцент кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»,
кандидат юридичних наук, полковник юстиції запасу*

В.М. Чередник

*доктор філософії в галузі управління персоналом,
здобувач наукового ступеня кандидата юридичних наук*

Постановка проблеми. Генезис розвитку законодавства про військові злочини не має в Україні достатнього наукового дослідження та обґрунтування. Це стосується тих складів злочинів, які містяться в розділі ХІХ Особливої частини Кримінального кодексу України 2001 р. (далі КК).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З'ясуванню питань, пов'язаних із злочинами проти встановленого порядку несення військової служби (військовими злочинами), за період незалежності України приділялася увага такими вченими, як: Г.В. Андрусевим, В.М. Білоконевим, П.П. Богуцьким, В.П. Бодаєвським, В.В. Бондаревим, В.О. Бугаєвим, В.С. Давиденком, С.І. Дячуком, В.І. Каснюком, В.К. Матвійчуком, М.І. Мельником, В.О. Навроцьким, М.І. Пановим, О.М. Сарнавським, М.М. Сенько, М.І. Хавронюком, С.О. Харитоновим, О.С. Ткачуком, М.С. Туркотом та ін. Проте в переважній більшості зазначені науковці досліджували окремі склади військових злочинів, у працях В.О. Бугаєва, С.І. Дячука, В.О. Навроцького, М.І. Панова, М.І. Хавронюка та деяких інших авторів питання військових злочинів досліджувалися на підставі чинних складів військових злочинів (навчальні посібники 1995 р. і 2006 р. видання, декілька коментарів до розділу ХІХ Особливої частини КК). Разом з тим поза увагою науковців поки що залишається значна частина питань, що стосуються витоків, генезису кримінально-правової охорони відносин, які захищаються ст. ст. 401-435 КК. Автори існуючих праць мають значні розбіжності в поглядах на суспільні відносини, які поставлені під охорону кримінального закону, на структуру і розуміння об'єкта та інших складоутворюючих цих суспільно небезпечних діянь та їх ознак. Існують прогалини у теорії і на практиці відносно спеціальних питань кримінальної відповідальності за військові злочини (у відмежуванні аналізованих діянь від суміжних складів та аналогічних дисциплінарних проступків, у розкритті кваліфікуючих ознак окремих військових злочинів). Відсутні порівняльно-правові дослідження складів військових злочинів, передбачених ст. ст. 401–435 КК і аналогічних діянь за кримінальним законодавством інших держав.

Метою статті є: 1) відобразити стан наукових досліджень в Україні стосовно військових злочинів; 2) сприяти активізації фахівців до наукових досліджень у галузі військово – кримінального законодавства; 3) продовжити аналіз системи військових злочинів, передбачених КК; 4) у загальних рисах дослідити питання щодо витоків та генезису кримінальної відповідальності за злочин, передбачений

ст. 422 КК; 5) звернути увагу всіх зацікавлених осіб і представників державних органів щодо необхідності їх подальшого законодавчого удосконалення.

Основні результати дослідження. Виникнення і розвиток військово – кримінального законодавства в нашій державі прямо пов'язаний з виникненням і розвитком Збройних Сил та інших військових формувань, армії незалежної суверенної України. Це необхідний крок кожної новонародженої держави, яка дбає про свою обороноздатність та військову міць. Оскільки наша держава є порівняно молодою, відповідно і військово-кримінальне законодавство знаходиться у стадії напрацювання та вдосконалення, що і зумовлює, на думку авторів, необхідність детального вивчення витоків та генезису розвитку військово-кримінального законодавства. Окремо звернемо увагу на захист суспільних відносин в разі розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрату документів чи матеріалів, що містять такі відомості, які визнаються військовим злочином, передбаченим ст. 422 КК.

Як відомо з історії, в Київській Русі всі воєнні дії виконувала так звана княжа дружина, право служити в якій надавалося вільним особам, за умовами, що визначалися особистою домовленістю з князем. Війська не були виділені в самостійну організацію. В хвилину небезпеки, кожний здатний тримати зброю, брав участь у захисті та активних бойових діях. Так тривало декілька сотень літ.

Вперше постійні війська на території «всєя Руси» було засновано Іваном IV саме для зовнішньої охорони Московської держави, які отримали назву стрілецьких. Саме цей період ознаменувався зародженням перших військово – кримінальних правових актів, зокрема:

1) «Устав ратных, пушкарских и других дел, касающихся военной науки» (1621 р.) – норми військово- кримінального характеру були розміщені в розділі «О статейной розписи пушкарей» – характеризувати цю правову норму можна як невизначену, погано структуровану, в якій була зроблена одна з перших спроб визначити дії, які називалися військовими злочинами та відповідний до того часу вид покарання за ці злочинні дії.

2) «Соборное уложение» царя Олексія Михайловича (1649 р.) – у ньому були сформульовані не тільки питання внутрішнього управління державою, але й був зроблений перший розподіл злочинів «ратних людей» на групи (види). До першої групи можна віднести дії, які визначалися як військова зрада («сообщение неприятелю сведений о своей армии, переход на сторону неприятеля, сдача неприятелю города и т.п.»). До другої групи – злочини проти життя, здоров'я та гідності, заподіяні ратними людьми під час походів (вбивства, зґвалтування, нанесення тілесних ушкоджень тощо). Третьою групою були злочини проти майна місцевих жителів і товаришів (крадіжка, грабіж, потрава, опустошення дворів і огорodів, захоплення хлібних запасів). Найбільш розповсюдженими покараннями за ці злочини були смертельна кара (повішення, спалення, відсіч голови, утоплення тощо); «членовредительные» (відсічення рук, ніг, вуха); тілесні (кнути та батоги) та інші покарання [1, с. 56-58].

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що на час існування допетровської Росії розголошення відомостей військового характеру визначалося як

злочин тільки за умови наявності ознак зради, що не відповідає диспозиції частини 1 ст. 422 КК.

Аналізуючи подальший історичний розвиток військово – кримінального законодавства, можна зазначити, що вагомий вклад у розвиток цієї сфери законодавства зробив Петро I. Особливу увагу в контексті теми дослідження, на думку авторів, необхідно приділити «Воинскому уставу» 1716 р. видання, що складався з 4-х частин. Частиною II було визначено норми військово – кримінального права. Це і був на той час військово-кримінальний кодекс за назвою «Артикул воинский с кратким толкованием» [1, с. 61]. Ще у 1948 р., досліджуючи історичні аспекти виникнення військово-кримінального законодавства, професор В.М. Чхіквадзе стверджував, що цей нормативно – правовий акт того часу був самостійним, не запозиченим в інших державах, «самобытным» законом, який тісно був пов'язаний з усіма державними реформами того часу [1, с. 62]. Важливо зазначити, що велика увага в цьому документі приділялася вихованню твердої військової дисципліни і порядку в армії. Діяв вказаний військово-кримінальний кодекс того часу майже 100 років, до появи «Полевого уголовного уложения» 1812 р. і частково діяв (у мирний час) до видання «Военно-уголовного устава» 1839 р.

Досліджуючи подальше законодавче застосування даного нормативного акту того часу, а саме «Воинского устава» 1716 р., у контексті нашої теми, підкреслюємо, що призначений спочатку тільки для військовослужбовців, невдовзі указом від 10 квітня 1716 р. він був поширений і на загальні верстви населення. З чого можна зробити попередній висновок про те, що на тому етапі розвитку військово-кримінальне законодавство набуло ще одного суб'єкта визначених на той час злочинних дій – загального. Одночасно був розширений перелік злочинних дій, який вже включав у себе дії, які раніше не вважалися злочинними, чи носили характер малозначних проступків. Усі злочини, визначені Військовим артикулом, поділялися на спеціальні військові злочини та загальні. До спеціальних військових злочинів віднесено 7 основних груп, що як основна структура проглядається в чинному кримінальному законодавстві України.

Порівняльна таблиця військово-кримінального законодавства часів Петра I з нинішньою системою військових злочинів, передбачених КК України

П/п	Історична форма військово-кримінального законодавства за часів Петра I	Чинна форма КК України зі змінами і доповненнями (похідна від історичної)
1гр.	<i>військові зрадницькі злочини:</i> а) таємна переписка і переговори з противником; б) повідомлення противнику пароля або лозунгу; в) розголошення противнику маніфестів; г) втеча до противника; д) втеча з поля бою; е) відмова вступити в бій; є) залишення свого поста в бою; ж) здача укріплення;	є) – ст. 418-порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання; ст. 420 - порушення правил несення бойового чергування; д), е) - ст. 429-самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю; ж) – ст. 430-добровільна здача в полон;
2гр.	<i>злочини, пов'язані з ухиленням від військової служби:</i> а)утеча; б) залишення свого місця в поході; в)несвоєчасне з'явлення з відпустки; г) симуляція хвороби з метою ухилитися від походу; д)самокалічення; е)самовільна відлучка;	а), б) – ст. 408-дезертирство; в) – ст. 407-самовільне залишення військової частини або місця служби; г), д) - ст. 409-ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом;

Закінчення табл.

3гр.	<i>злочини проти підлеглих, військової честі й інших обов'язків по військовій службі:</i> а) образа фельдмаршала або генерала; б) напад на фельдмаршала або генерала; в) образа штаб-офіцера; д) образа вартового; е) образа посадових осіб суду, комісарів і «провиантских» службовців; є) непокоря наказу «от лениности, глупости и медленія», а також неточне виконання наказу, якщо навіть «дело доброе окончание получит»; ж) обговорення наказу (розпорядження); з) повстання і бунт тощо;	а), б), в) – ст. 405-погроза або насильство щодо начальника (ч. 2 – заподіяння тілесних ушкоджень, побоїв або чинення інших насильницьких дій щодо начальника...); є) – ст. 403-невиконання наказу (у випадку невиконання, неточного або неповного виконання законного наказу внаслідок неуважності, безпам'ятності тощо), якщо воно спричинило тяжкі наслідки; з) – ст. 402-непокоря (відкрита відмова виконати наказ начальника та інше умисне невиконання наказу); ст. 404 – опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків;
4гр.	<i>злочини проти військового майна:</i> а) залишення зброї, пошкодження, програвання, продаж або зalog його; б) розтрата мундиру; в) приведення коня в непридатний стан з метою ухилитися від служби; г) крадіжка майна з казенних сховищ; д) розтрата казенних грошей, а також недонесення про це;	а) – ст. 411-умисне знищення або пошкодження військового майна; г) – ч.1 ст. 410-вкрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства;
5гр.	<i>злочини, пов'язані зі зловживаннями по службі:</i> а) показ більшої кількості солдат у своїй частині проти дійсної кількості з корисливою метою; б) з'явлення на інспекційний огляд з чужою зброєю; в) відмова в наданні своєї частини для огляду;	ст. 423 – зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем;
6гр.	<i>злочини начальників щодо підлеглих:</i> а) дурне поводження з підлеглими, що потягло за собою позбавлення чину; б) невірне використання солдат на свою користь на важких роботах (що передбачає позбавлення гідності або чину); в) утримання належної підлеглому платні, речей і провіанту;	а) – ч.1 ст. 424-перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, якщо цим заподіяно істотну шкоду; б) – ч.2 ст. 424-застосування нестатутних заходів впливу щодо підлеглого чи насильство щодо підлеглого; б), в) – ст. 423-зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем з корисливих мотивів чи в інтересах інших осіб, якщо цим заподіяно істотну шкоду;
7гр.	<i>злочини проти місцевих жителів:</i> а) нанесення збитків, образи, нанесення побоїв або ран зі сторони «постояльца» господарю квартири або членам його сім'ї; б) грабіж і розорення при взятті міст, церков й інших церковних будинків; в) нанесення образ священникам, дітям, жінкам і похилим особам; г) ламання дворів, потрава на полі хліба, нанесення насильства тощо.	а), б), в), г) – ст. 433 – насильство над населенням у районі воєнних дій (ч.1 – насильство, протизаконне знищення майна, протизаконне відібрання майна під приводом воєнної необхідності, вчинювані щодо населення в районі воєнних дій; ч.2 – розбій, вчинюваний щодо населення в районі воєнних дій).

З вищевикладеного порівняння видно, що військово-кримінальне законодавство часів Петра I істотно вплинуло на його подальше становлення і розвиток.

Так, «Полевое уголовное уложение» 1812 р. складалося з 7 розділів і 72 статті, і характеризувалося лаконічністю, ясністю і цілеспрямованістю своїх постанов. Воно передбачало всі найважливіші злочини, які учинялися в воєнний час: зраду, втечу і самовільну відлучку, порушення обов'язків по службі, непокору та опір начальству, крадіжку і пошкодження військового майна, розбій, грабіж і насильство проти поранених та місцевих жителів.

Видання у 1832 р. «Свода общих законов» і необхідність систематизації великої кількості розрізнених військових постанов, які появилися після видання «Воинского устава» 1716 р., покликали створення в 1839 р. першого Зводу

військових постанов (у 12 томах). Закони військово-кримінального і військово – судового змісту були включені в один том під назвою «Военно-уголовный устав», який став кодифікацією всього попереднього військово – кримінального законодавства. Основними джерелами його постанов про злочини і покарання були: «Воинский устав» 1716 р., «Полевое уголовное уложение» 1812 р., «Свод законов» 1832 р.

Як зазначав В.М.Чхіквадзе, з виданням Статуту 1839 р. уперше в російському військово-кримінальному законодавстві з'явилася так звана Загальна частина військово-кримінальних законів [1, с. 70].

Спеціальні військові злочини, які учинялися у воєнний і мирний час, були викладені в 3 і 4 розділах «Военно-уголовного устава» 1839 р. Разом з тим у ньому були відсутні вказівки на окремі загальні і військові злочини, що приводило до широкого засудження по аналогії.

З виданням «Уложения о наказаниях уголовных и исправительных» (1845 р.) недоліки «Военно-уголовного устава» стали ще більш значними. Статут не співпадав з Укладенням 1845 р. по окремих важливих питаннях загальної частини, а також по окремих складах злочинів та їх покаранні. Зазначені обставини змусили переглянути все діюче на той період військово- кримінальне законодавство. В результаті проведеної законодавчої роботи був прийнятий «Воинский устав о наказаниях» 1867-1868 рр., який складався з 5 розділів: 1) про злочини, проступки і покарання, взагалі; 2) про військові та інші злочини по військовій службі; 3) про порушення обов'язків служби під час воєнних дій і про злочини та проступки, які вчинені в місцевості, що оголошена на воєнному стані; 4) про злочини і проступки загальні, учинені військовослужбовцем з цивільними особами, незалежно від служби; 5) про покарання в дисциплінарних частинах.

У другому розділі «Воинского устава» мова велась про різні військові й інші злочини по військовій службі, який містив 13 глав: 1) «О нарушениях воинского чинопочитания и подчиненности»; 2) «Об оскорблении и насильственных действиях против караула и должностных лиц военного звания»; 3) «Об уклонении от службы»; 4) «О побеге, самовольной отлучке и неявке в срок на службу»; 5) «О превышении власти и противозаконном бездействии»; 6) «О нарушении обязанностей службы в карауле и во время дежурства»; 7) «О противозаконном отчуждении и порче нижними чинами казенного оружия и имущества»; 8) «О нарушении военнотружачим порядка, установленного в отправлении должностей и дел»; 9) «О слабом за подчиненными надзоре и злоупотреблении властью в сношениях начальников с подчиненными»; 10) «О нарушении воинского благочиния и ограждающих оное постановлений»; 11) «О противозаконных поступках должностных лиц по некоторым особенным родам службы»; 12) «О преступлениях и проступках по управлению вверенным по службе имуществом и хранению оногo»; 13) «О преступлениях и проступках по службе, общих военнотружачим с чинами гражданского ведомства» [2, с. 29-79].

Введення загальної військової повинності в Російській імперії у 1874 р. змусило частково переглянути «Воинский устав о наказаниях» 1869 р. Зміни стосувалися лише тих норм, які опинилися в прямій суперечності з принципами нового закону про загальну військову повинність. У новій редакції «Воинский устав о наказаниях» затверджувався 27 березня 1875 р. і у 1913 р.

Підводячи певні підсумки розвитку військово-кримінального законодавства на теренах Російської імперії до 1917 р., можна зазначити наступне: 1) в цілому система військових злочинів була сформована; 2) порівнюючи її (систему військових злочинів) з нинішньою, варто відмітити, що вона була недосконалою, тому не випадково ще в період створення Союзу РСР (1917-1922 рр.) процес удосконалення і криміналізації окремих суспільних відносин у військовій сфері продовжився; 3) прикладом зазначеного «удосконалення» може бути злочин, передбачений ст.422 КК України, який до 1917 р. проявлявся у виді зради і інших, подібних діяч.

Виключно важливе значення в розвитку військово-кримінального законодавства в період громадянської війни мало Положення про революційні військові трибунали, затверджене декретом ВЦВК 20 листопада 1919 р. [3]. У ньому передбачався детальний перелік різних видів злочинів, які учинялися військовослужбовцями.

Зокрема, Положення містило наступні види (групи) злочинів: 1) контрреволюційні злочини, що учинялися військовослужбовцями; 2) загально кримінальні злочини, які учинялися військовослужбовцями; 3) посадові злочини військовослужбовців; 4) спеціальні військові злочини; 5) інші злочини військовослужбовців.

Так, до першої групи злочинів Положення відносило розголошення таємних відомостей і документів; крадіжку або знищення таємних планів і інших таємних документів.

Значення Положення про революційні трибунали 1919 р. полягало в тому, що воно вперше в радянському військово-кримінальному законодавстві уточнило систему злочинів, у тому рахунку і спеціально військових злочинів, до яких відносились: а) невиконання бойових наказів і протидія їх виконанню іншими особами, частинами і загонами; б) перехід на сторону противника і добровільна здача в полон; в) самовільне залишення поля бою; г) порушення правил вартової служби в районі бойових дій; д) злісне дезертирство із частин, штабів, управлінь та установ, які розміщені в районі відповідної армії; е) умисне знищення або пошкодження спеціально військових споруд; є) викрадення, умисне пошкодження і знищення предметів озброєння, обмундирування, спорядження і всіх інших видів військового майна, а також розтрата тих же предметів; ж) явно недбале зберігання тих же предметів у складах; з) буяння і всякого роду азартні грання в районі бойових дій [3].

Наступним етапом криміналізації суспільних діянь у військовій сфері стало прийняття у 1922 р. 26 травня і 23 серпня відповідно кримінальних кодексів РРФСР і УРСР, в яких окремими розділами, куди входило 15 статей, передбачалися військові злочини. Їх можна було поділити на наступні групи: 1) військові зрадницькі злочини і злочини воєнного часу; 2) військові злочини, які проявлялися в ухиленні від військової служби; 3) військові злочини, направлені проти порядку служби і підлеглості; 4) посадові військові злочини [1, с. 93-94, 96]. Серед злочинів першої групи виділявся військовий шпіднаж, тобто «агентурне обслуговування армії противника шляхом збирання і передачі всякого роду інформації, ознайомлення з якою може сприяти противнику в його ворожих діяч проти республіки».

31 жовтня 1924 р. ВЦК СРСР своєю постановою затвердив Положення про військові злочини, яке явилось першим загальносоюзним військово-кримінальним законом [4]. Положення містило 19 статей, які в основному сприйняли редакцію відповідних розділів кримінальних кодексів РРФСР і УРСР 1922 р. Вказане Положення доповнило перелік військових злочинів, який існував на той період, двома новими складами злочинів.

У зв'язку з проведенням військової реформи, прийняттям Закону про обов'язкову службу ВЦК і РНК СРСР своєю постановою від 27 липня 1927 р. прийняли нове Положення про військові злочини, яке передбачало 31 статтю [5]. Система військових злочинів згідно зазначеного Положення передбачала 5 груп: 1) зрадницькі злочини; 2) ухилення від військової служби; 3) військові злочини проти порядку служби і підлеглості; 4) посадові військові злочини; 5) військові злочини воєнного часу, які поділялися на 3 підгрупи: а) злочини, які безпосередньо зв'язані з оперативними діями військ; б) військові злочини стосовно населення району воєнних дій; в) військові злочини, які порушують міжнародні конвенції [6].

Звертає увагу той факт, що в першій групі Положення 1927 р. містився злочин, що передбачав кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, які являлися спеціально охоронюваною таємницею, а в групі третій передбачалася відповідальність за розголошення військових відомостей.

Проаналізувавши три військово-кримінальних закони 1919, 1922 і 1927 рр. щодо військових злочинів, які в своїй основі мали схожі суспільні відносини, які захищалися, варто зазначити наступне: 1) законодавець наполегливо удосконалював норму стосовно відповідальності за «розголошення таємних відомостей і документів; крадіжку або знищення таємних планів і інших таємних документів», «військовий шпіонаж», «розголошення відомостей, які являлися спеціально охоронюваною таємницею і розголошення військових відомостей»; 2) подібна мета вирішувалася законодавцем і щодо інших військових злочинів. Тобто відбувався активний законотворчий процес розвитку й удосконалення системи військових злочинів. Цей процес у цілому було завершено у 1958 р. прийняттям 25 грудня Верховною Радою СРСР Закону про кримінальну відповідальність за військові злочини, який містив 33 статті [7].

Зазначений Закон представляв собою струнку систему норм про військові злочини, яка склалася як результат розвитку законодавства в попередні періоди. Також був врахований досвід роботи органів військової юстиції, дані науки кримінального права і завдання боротьби з військовими злочинами.

Вірна побудова системи складів військових злочинів має важливе значення для їх вивчення. Вона сприяє розумінню того загального і особливого, що характеризує ту чи іншу групу військових злочинів, і є разом з тим передумовою для всебічного розкриття конкретного змісту кожного з них.

На думку Н.В.Васильєва, система складів військових злочинів, що містилися в Законі про кримінальну відповідальність за військові злочини 1958 р., мала наступний вигляд: 1) злочини проти порядку підлеглості і дотримання військової честі; 2) злочини проти порядку проходження військової служби; 3) злочини проти порядку користування військовим майном і порядку його збереження; 4) злочини проти порядку експлуатації військової техніки; 5) злочини проти порядку несення бойового чергування, вартової, прикордонної і інших

спеціальних служб; 6) злочини проти порядку зберігання військової таємниці; 7) військові посадові злочини; 8) злочини проти порядку несення військової служби в бойовій обстановці і в районі воєнних дій; 9) добровільна здача в полон і злочини, вчинені в полоні; 10) злочини проти законів і звичаїв війни [8, с. 75-76].

В наступні роки і до сьогодні зазначена система складів військових злочинів у поглядах науковців України з зазначеного питання в цілому збереглась з окремими відмінностями. Про це мова буде вестись у наступних публікаціях. Щодо злочину, передбаченого ст. 422 КК, то нині за цією нормою кримінального закону передбачена кримінальна відповідальність за розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрату документів чи матеріалів, що містять такі відомості, за відсутності ознак державної зради.

Отже, в загальних рисах варто зазначити про систему військових злочинів, яка передбачена Кримінальним кодексом Російської Федерації 1996 р.

Згідно глави 33 «Злочини проти військової служби» розділу XI Особливої частини передбачені наступні групи (види) військових злочинів: 1) злочини проти порядку підлеглості і військові статутні взаємовідносини; 2) злочини проти порядку перебування на військовій службі; 3) злочини проти порядку несення спеціальних видів військової служби; 4) злочини проти порядку збереження військового майна; 5) порушення правил безпеки використання військово-технічних засобів [9].

Висновок. Таким чином, підводячи загальний підсумок дослідження, варто зазначити таке: 1) генезис розвитку норм кримінального закону про військові злочини відбувався в непростих історичних умовах; 2) на його вдосконалення після 1917 р. суттєво впливала слідча і судова практика органів військової юстиції; 3) нинішня система військових злочинів, передбачених КК України, потребує поглибленого аналізу, оприлюднення результатів і ймовірного удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Чхиквадзе В. М.* Советское военно-уголовное право / В. М. Чхиквадзе. – М. : Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1948. – 452 с.
2. Сводъ военных постановлений 1869 года. Часть шестая. (Издание четвертое). Уставы военно-уголовные. Книга XXII. – Воинский уставъ о наказаніях : / Сост. П. Заустиинскій. – Петроград : Военная Типография Императрицы Екатерины Великой, 1916. – 95 с.
3. СУ РРФСР 1919 № 58.
4. СЗ СССР 1924 № 24.
5. СУ РСФСР 1927 № 50.
6. *Солнцев К.И.* Уголовное право. Особенная часть // Воинские преступления / К.И. Солнцев – М. : Юридическое издательство НКЮ СССР, 1938. – 72 с.
7. Закон об уголовной ответственности за воинские преступления – М. : Военное издательство Министерства обороны Союза ССР, 1959. – 32 с.
8. *Васильев Н.В.* Понятие и состав воинского преступления. Наказания за воинские преступления // Воинские преступления : учебник / [Х.М. Ахметшин, Н.В. Васильев, В.Н. Кудрявцев, В.И. Шанин]; под редакцией Н.Ф. Чистякова. – М. : Военно-политическая академия имени В.И. Ленина, 1970. – С. 34-76.
9. Преступления против военной службы: учебник для вузов / Под ред. к.ю.н., заслуженного юриста РФ, председателя Военной коллегии Верховного Суда РФ Н.А. Петухова. – М. : НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРА-М), 2002. – 208 с.

10. *Бодаєвський В.П.* Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України) : дис... канд. юр. наук : 12.00.08 – Класичний приватний університет, 2010. – 16 с.

11. *Бондарєв В.В.* Нестатутні взаємовідносини серед військовослужбовців Збройних Сил України: кримінологічний аналіз та попередження : дис...канд. юр. наук : 12.00.08 – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2001. – 19 с.

12. *Бугаєв В.О.* Військові злочини і покарання : дис... канд. юр. наук : 12.00.08 Одеська національна юридична академія, 2001. – 21 с.

13. *Карпенко М.І.* Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.08 – Класичний приватний університет, 2010. – 16 с.

14. *Сенько М.М.* Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.08 – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2005. – 20 с.

15. *Туркот М.С.* Кримінальна відповідальність за зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.08 – Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2007. – 20 с.

Карпенко М.І., Чередник В.М. Історичні аспекти кримінальної відповідальності за вчинення військових злочинів

У статті проаналізовані історичні аспекти становлення і розвитку системи військових злочинів на теренах нашої держави з часів Київської Русі до нинішнього періоду. Робиться висновок, що існуюча система військових злочинів, передбачених КК України, потребує поглибленого аналізу і ймовірного удосконалення.

Ключові слова: система (групи, види) військових злочинів, військово – кримінальне законодавство, розголошення відомостей військового характеру.

Карпенко Н.И., Чередник В. Н. Исторические аспекты уголовной ответственности за совершение военных преступлений

В статье анализируются исторические аспекты становления и развития системы воинских преступлений на территории нашего государства со времен Киевской Руси по настоящее время. Делается вывод о том, что существующая система воинских преступлений, предусмотренных КК Украины, требует углубленного анализа и вероятного усовершенствования.

Ключевые слова: система (группы, виды) военных преступлений, военно – уголовное законодательство, разглашение сведений военного характера.

Karpenko M. I., Cherednyk V. N. Historic aspects of criminal liability for committing military crimes

The article analyses the historic aspects of emerging and evolution of the system of military crimes on the territory of Ukraine since the Kievan Rus up to the present times. A conclusion is made to argue that the current system of military crimes envisaged by the Criminal Code of Ukraine requires profound analysis and further improvement.

Key words: military crimes system (groups and types), military criminal legislation, disclosure of military information.

Стаття надійшла до редакції 14.07.2011.